

פתח דבר

אלבר קאמי, מחשובי הפילוסופים של המאה העשרים, מתאר במסתו "המיתוס של סזיפוס" מצבים שבהם אדם חש לפתע בזרותו, הן כלפי העולם והן כלפי בני אדם. מצבים בהם העולם שאנו רגילים לראותו במושגים אנושיים יראה לנו "זר" ובלתי מובן. הוא מספק דוגמה של אדם הנמצא בתוך תא טלפון, ואשר רק תנועותיו ועוויותיו נראות מבחוץ. מעמד כזה ממחיש בדרך סמלית את זרותם של אנשים זה לזה (דינגוט, 1999, עמ' 77). הרומן "הזר" שליווה את המסה "המיתוס של סזיפוס" והכיל את רעיונותיה הפילוסופיים של המסה בתוך רומן, השתמש בטכניקת "ההזרה" על מנת להעביר תחושת "זרות" זו כלפי העולם. ההזרה הינה טכניקה אמנותית באמצעותה הופך היוצר את המוכר, האוטומטי, לזר. טכניקה זו של "ההזרה" גורמת לכך שהקורא לא יתייחס באורח שגרתי אל העולם המתואר, אלא יראה אותו מזווית חדשה שאין הוא רגיל אליה, ובעקבות זאת יתהה על קנקנו ולא יקבלו כמובן מאליו. כלומר, האפקט של ההזרה הוא שבירת הרגלי התייחסות והרגלי קריאה המקובלים אצל הקורא. שקלובסקי מתאר במאמרו טכניקות שונות ליצירת הזרה- לדוגמה- נקיטה של נקודת תצפית חדשה, ראשונית, שבעדה מוארת התופעה בלתי משוחד, שמבעדה מוארת התופעה באור בלתי משוחד, בעיניו של מי שההרגל, המוסכמות והכללים התרבותיים הקיימים טרם עמעמו את ראייתו (הרציג, 1989, עמ' 216).

בעבודה זו, ברצוני לנקוט באותה "ההזרה" המתבוננת בעולם מבעד לנקודת מבט שונה, כמי שמתבונן מתוך "תא טלפון" כפי שתיאר זאת קאמי, או כמי ש המוסכמות והכללים התרבותיים הקיימים טרם עמעמו את ראייתו כפי שמתאר זאת שקלובסקי, על מנת לבחון ולנתח תופעה תרבותית, ולנסות לראותה בעיניים חדשות, לנתח מבעד לנקודת מבטו של "הזר" המתבונן בה. רוזאלדו (2013) הציג במאמרו את ההשלכות של הזדהות וחוסר זרות כאשר האנתרופולוג חוקר תופעה חברתית כאשר הוא חש זעם עצום, כמו בני האילנגוט, כאשר אשתו נהרגה, הדבר הביא להזדהות עם התקפי הזעם של אותו שבט ומנהגי הרצח שלהם, דבר שהוציאו אותו לטעמי מעמדה של חקירה מדעית. כך גם במקרה של לילה אבו לוגוד, ההזדהות הייתה כה עמוקה שהיא הפכה להיות חלק ממערך המחקר, ואת "סיפורם של שני הריונות" היא מספרת בגוף ראשון, כך מיטשטש ההבדל בין החוקר לתרבות הנחקרת, והחוקר נבלע בהמון Abu- (Lughod, 1991).

רות בנדיקט (2013), הדגישה במחקרה את הקשר בין תרבות לאישיות וטענה כי על מנת להבין תרבויות אנושיות יש לחקור את התרבות כמכלול, לפי הסטנדרטים של התרבות עצמה- התרבות היא המעצבת את האישיות והאופי האנושי ניתן לעיצוב על ידי התרבות. מרגרט מיד (2013) ממשיכה גם היא בספרה רעיון זה ומתארת כיצד גם תפיסת המגדר היא תרבותית ולא משהו מחייב שנוצר על ידי הטבע.

התופעה התרבותית בה בחרתי לעסוק, נוגעת להבחנה זו שמבצעת מרגרט מיד ועוסקת באופן בו התרבות מבנה את תפישת המגדר- בעבודה זו ברצוני לעסוק בשדה שהוא- **שירות נשים בתפקידים קרביים בצבא בישראל** ולהדגים כיצד שדה זה, כפי שטענו בנדיקט ומיד- מושפע מן התרבות עצמה, ההיסטוריה שלה וערכיה הגורמת לנשים- החיילות לבקש ולהוכיח את עצמן, לצאת נגד ערכי "הדת" וערכי הפטריארכיה ובכך משפיעות על תכונות האישיות שלהן ביוצרים נשים חזקות ואולי אפשר לומר, "גבריות", במונחיה של התרבות הנידונה.

הטענה המרכזית אותה ברצוני לטעון הינה כי נשים המתגייסות לצבא הישראלי מתמודדות עם תפישות מסוימות של מגדר המאפיינות את החברה הישראלית ולכן מגבשות התנהגות "אנדרווגינית" מסוימת המשלבת תכונות גבריות ותכונות נשיות, זאת בהתאם לטענתו של אבו רביע על כך שלאדם כמה שכבות מאפיינות שונות שמרכיבות אותו וצריכות לקבל ביטוי בזהות שלו (Abu-Rabia, 2008).

בעבודה זו אני מבקשת לערער על הנחת יסוד בתרבות והיא ש"נשיות" ו"גבריות" הן תכונות קבועות ולהדגים את אופיין התרבותי של תכונות אלה באמצעות בחינה של התמודדות נשית עם מוסד גברי- והאופן בו "התנגשות" זו מובילה להתפתחות של אישיות המאמצת תכונות "מגדר" רצויות מסוימות. כמו כן, בהתאם למחקרים רבים העולים בשנים האחרונות ומבקשים להדגים את אי הצלחת שילובן של נשים בצה"ל כנובע מהבדלים ביולוגיים בין המינים, אבקש להדגים עד כמה אופי השירות של נשים בצה"ל מושפע מהנחות היסוד בתרבות הישראלית בכלל, ובמוסד הצבאי הפטריארכי בפרט, באשר למהותם התרבותית של "נשיות" ו"גבריות".

להלן אציג, ראשית, טענות "מערביות" שגורות מן הפסיכולוגיה הנוגעות לתפישות של "נשיות" ו"גבריות" ולאחר מכן אדגים כיצד תכונות אלה באות לידי ביטוי בהתמודדותן של נשים אל מול המוסד "הגברי" – הצבא.

1. "נשיות וגבריות"

בעשורים האחרונים, תיאוריות קוויריות ופמיניסטיות מספקות טענות שהופכות על פיה את ההנחה התרבותית כי המגדר הוא פועל יוצא של המין הביולוגי (Butler 1990). לפי באטלר, המגדר הוא פרקטיקה ביצועית ופרפורמטיבית (performative), ואינו מאפיין קבוע, יציב ואחיד אשר נתון מראש ע"י המין. זהות מגדרית עבור בטלר אינה קשורה או נבנית על מהות פנימית הקודמת לשיח החברתי, אלא תוצר של פעולות והתנהגות שמוכתבים על ידי הכוח של מוסכמות חברתיות. הפרקטיקות מבנות ומחזקות את ההשתייכות לקטגוריות המין. עצם הביצועיות (performativity) של המגדר יוצרת מראית-עין של זהות מגדרית יציבה ומהות "טבעית" של מין, שקודמת למגדר, אך למעשה הוא מוכתב על-ידי התרבות ההטרו-נורמטיבית (Butler 1990). הפרקטיקות הביצועיות של המגדר כוללות פעולות בשפה, טקסים ואקטים שמבוצעים באמצעות הגוף. אחת הדוגמאות הקנוניות שנתנה באטלר לביצועיות של המגדר הינה הופעת דראג שמדגישה את המשחק ואת החיקוי של ההתנהגויות ה"מתאימות" למגדר "השני". דוגמא נוספת מדגימה כיצד הפרפורמנס המבוצע על-ידי נשים חסרות בית, מאפשר חריגה מהתפקידים המגדריים. מחקר זה, שנעשה בחמש ערים גדולות בארה"ב ובבריטניה, מצא כי הנשים "משחקות" פרקטיקות של גבריות או חסרות-מגדר (genderless) כדי להימנע ממצבים מסוכנים, ולייצר לעצמן יותר בטחון במרחב הציבורי בו הן שורדות; הן קראו להתנהגות זו "לשחק את המשחק".

עד שנות ה-70' ההנחה הרווחת הייתה כי נשיות וגבריות הינם שני קטבים של משתנה יחיד, וכי ניתן יהיה להפריד לפיהם נשים וגברים לפי תכונות של נשיות וגבריות, בהתאמה. יתר על כן, הציפיה היא שאינדיבידואלים/ות יבטאו התנהגויות המותאמות למגדר, וימנעו מהתנהגויות שאינן מותאמות למגדר (Kohlberg 1966). כלומר, התנהגות סטריאוטיפית נשית דורשת הדחקה של ביטויי התנהגות גברית, והתנהגות סטריאוטיפית גברית דורשת הדחקה של התנהגויות נשיות. החל משנות ה-70' התפתחה תפישות חדשה בחקר נשיות וגבריות שהתבססה על הרעיון שנשים וגברים בריאים פסיכולוגית יכולים/ות להיות בעלי/ות אותן תכונות, בין אם הן נשיות או גבריות. מודל אנדרוגני זה, מניח שנשיות וגבריות הינם

מימדים נפרדים ובלתי-תלויים, וכי לא קיימות תכונות או התנהגויות אנושיות שבאופן בלעדי מבוטאות ע"י מגדר